

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ КАТО ЧАСТ ОТ ОПОВЕСТЯВАНИЯТА КЪМ ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ НА БЪЛГАРСКИ ИНОВАТИВНИ ПРЕДПРИЯТИЯ

Доц. д-р Даниела Венциславова Георгиева¹

Резюме: Обект на анализ в разработката са оповестените данни със задължителен и доброволен характер относно научноизследователската и развойна дейност (НИРД) на иновативни български предприятия. Предмет на изследване са публикувани финансови отчети, както и прилежащите към тях приложения, вкл. значими счетоводни политики, доклади за дейността, доклади на одиторите. Целта е да се изследва практиката на български иновативни предприятия относно оповестяването на информация за НИРД, като се направи съпоставителен анализ между въведените в нормативната уредба и специализирана литература изисквания и практикоприложните резултати от изследването. Възприетите изследователски методи се основават на логическия, дедуктивния и сравнителния метод, както и на методите на анализ на съдържанието и синтез на въведени в законодателната уредба и специализираната литература текстове по изследвания проблем.

Ключови думи: НИРД, задължително оповестяване, доброволно оповестяване.

JEL: M400, M480, M410.

¹ Международно висше бизнес училище – Ботевград.

Увод

В икономическата литература се защитава тезата, че съществува връзка между рентабилността на предприятията и обема на оповестените данни за научноизследователска и развойна дейност (НИРД) (Cheng, J. & J. Zhao, 2018, p. 406). Липсата на подобни оповестявания от организациите, извършващи научни изследвания и иновационна дейност, може да се интерпретира негативно в следните няколко аспекта, но не само:

1) Предприятието не е надежден партньор или няма опит при реализиране на иновационен проект.

2) Данните във финансовите отчети са нерелевантни на финансовата и икономическата действителност.

3) Предприятието използва грешна методика при признаване и отчитане на разходите за научноизследователска и развойна дейност, което от своя страна води и до грешни микро- и макроикономически данни за иновационния потенциал на България.

Основен обект на анализ в разработката са оповестените към финансовите отчети на иновативни български предприятия данни със задължителен и доброволен характер за счетоводното признаване и отчитане на научноизследователската им и развойна дейност. Освен НИРД обект на изследване е и информация за притежавани и използвани от страна на иновативните предприятия дълготрайни нематериални активи (ДНА), по-конкретно активи, резултат от развойна дейност. Предпоставка за това са необходимостта от извеждане на причинно-следствени връзки и зависимости по повод иновационната активност на предприятията, а също така и фактът, че част от тях възприемат НИРД като неразделен елемент на вътрешно създадените ДНА. Предмет на изследване са публикувани финансови отчети, както и прилежащите към тях приложения, вкл. значими счетоводни политики, доклади за дейността, доклади на одиторите, справки. Целта е да се изследва практиката на български иновативни предприятия относно задължителното и доброволното оповестяване на информация за НИРД. Допълнителна цел е да се направи съпоставителен анализ между въведените в нормативната уредба и специализирана та лите-

ратура изисквания по повод необходимите оповестявания по разглежданата проблематика и практикоприложните резултати от изследването. За постигане на посочените авторски цели са изведени следните изследователски задачи:

- Да се анализира наличието на задължителните за оповестяване данни за НИРД на база приложимите на територията на България национални счетоводни стандарти (СС) и международни счетоводни стандарти (МСС).

- Да се проучат практиките относно допълнително оповестените данни за НИРД.

Основната авторова хипотеза е, че българските иновативни предприятия се въздържат от публикуване на информация за НИРД. Това е резултат както от подценяването на подобно оповестяване за иновационното развитие в микро и макроикономически план, така и от неразбирането на същността и характера на НИРД от страна на счетоводния персонал.

Възприетите изследователски методи се основават на логическия, дедуктивния и сравнителния метод, както и на методите на анализ и синтез на въведени в законодателната уредба и специализирана литература текстове по изследвания проблем.

1. Литературен обзор

Документът, даващ цялостна представа за възприетото и прилагано от предприятието текущо и периодично счетоводство е счетоводната политика. За целите на разработката под понятието счетоводна политика се разбира „конкретни принципи, изходни положения, конвенции, правила и практики, прилагани от предприятието при изготвянето и представянето на финансовите отчети“ (МСС 8, т. 5). В българската практика разработването и оповестяването на значими счетоводни политики като компонент на финансовите отчети се възприема по-скоро като законодателно изискване, отколкото като съществена част на отчетността. Значимите счетоводни политики са приложение и част от подлежащата на публикуване информация с нефинансов

нансов характер. Оповестяванията във финансовите отчети на предприятията могат условно да се разделят на задължителни и доброволни. Задължителните са в пряка зависимост от нормативните изисквания на приложимите в дадена страна счетоводни стандарти.

Според текстовете на Закона за счетоводството българските предприятия прилагат за своя счетоводна база националните счетоводни стандарти. Изключение от предходното са изброените от закона предприятия (извършващи предимно финансова, пенсионно-осигурителна и инвестиционна дейност), както и доброволно избрали те да прилагат международните счетоводни стандарти (Закон за счетоводството, чл. 34). В исторически план до 2002 г. счетоводното регулиране на научноизследователската и развойна дейност в България е уредено в СС 9 „Отчитане на разходите за изследователска и развойна дейност“. На настоящия етап обаче не съществува отделен счетоводен стандарт, който да урежда въпросите, свързани с НИРД. Изискванията за счетоводното признаване и отчитане на научноизследователската и развойната дейност, както и вътрешно създадените нематериални активи - резултат от тази дейност, са регламентирани в МСС 38 „Нематериални активи“ и в СС 38 „Нематериални активи“. Необходимо е, законодателната рамка да съответства на потребността от коректна счетоводна отчетност на създаващите нововъведения организации, което поставя под въпрос, доколко отмяната на един цял стандарт, нормативно уреждащ отчетността на НИРД, допринася за релевантността на счетоводната теория и практика спрямо съвременното икономическо развитие и бизнес потребности. В допълнение, не само че стандартът (СС 9) вместо да бъде актуализиран, е отменен, той е и обединен към текстовете, регламентиращи изискванията за счетоводно-информационна осигуреност по повод вътрешно създадените нематериални активи. Като причина за подобно обединение на стандартите може да се посочи текущо протичащият в световен план процес на стандартизация и хармонизация на счетоводната отчетност. В резултат в България е въведен подходът на селективна капитализация, от значение при който е ясното деление на дейностите, попадащи в обхвата на научноизследователската и на развойната фази. То е важно и за целите на задължителното оповестяване, в частта възпри-

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ ...

ети подходи за признаване и първоначално отчитане на вътрешно създаден ДНА (вж. табл. 1).

Таблица 1.
Необходими оповестявания според изискванията на националния и международен счетоводен стандарт 38

	СС 38 „Нематериални активи“	МСС 38 „Нематериални активи“
Оповестявания със значение за НИРД	<ul style="list-style-type: none"> • Възприетият подход при признаване на разходи за развитие като нематериални активи. • Възприетият подход при определяне на първоначалната оценка на нематериалните активи. • Общата сума на разходите за изследователска дейност за текущия отчетен период. • Общата сума на разходите за развитие (развойна дейност) за текущия отчетен период и с натрупване. • Стойността на нематериалните активи, придобити от развитие (в резултат на развойна дейност) през текущия отчетен период. 	<p>Предприятието оповестява следното за всяка група нематериални активи, разграничавайки ги на вътрешно създадени нематериални активи и други нематериални активи:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Информация дали полезните животи на активите са неограничени или ограничени. За ограничени – прилаганите полезни животи или амортизационни норми, както и използваните методи за амортизация. • Позицията(ите) в отчета за всеобхватния доход, в която(ито) се включва амортизацията на нематериалните активи. • Брутната балансова стойност и всяка натрупана амортизация (взети в заедно с натрупаните загуби от обезценка) в началото и в края на периода. • Равнение на балансовата стойност в началото и в края на периода. • Увеличения или намаления през периода, произтичащи от преоценки, загуби от обезценки. • Общата сума на разходите за научноизследователска и развойна дейност, признати като разход през периода. Разходите за научноизследователска и развойна дейност се състоят от всички разходи, които са директно свързани с научноизследователската и развойната дейности.

Източник: СС 38 „Нематериални активи“ и МСС 38 „Нематериални активи“

Доброволното оповестяване условно може да се определи като всяка допълнителна информация извън задължителната такава, която предприятията предоставят на своите контрагенти чрез публикуването ѝ към финансовите отчети. Управленският персонал може да използва подробното оповестяване на данни за НИРД като средство за създаване на положителен имидж относно стойността и репутацията на предприятието пред външни лица, както и с това да подобрява пазарната цена на собствения капитал (Merkley, K., 2014; Jones, D., 2007; Nekhili M. et al., 2012). В този контекст НИРД може да се асоциира с инвестиционно поведение, което е предпоставка за субективния характер на оповестените данни и създаване на информационна асиметрия. Мениджърският апарат въздейства върху оповестените данни за НИРД във финансовите отчети на база промените в отчетените приходи и разходи за периода и информационните потребности на инвеститорите (Cheng, J. & J. Zhao, 2018, p. 405, p. 410). Когато инвеститорите употребяват асиметрична информация обаче, ефектът в повечето случаи е пагубен за интересите им (Банкова, Д., 2019, с.28).

В литературата се подкрепя и срещуположната идея, че при равни други условия доброволното оповестяване на информация за НИРД не увеличава пазарната стойност на предприятието. Върху обема на оповестените данни оказва влияние подходът за счетоводно отчитане на разходите за НИРД, като се приема, че в случай на пълно капитализиране на изразходените средства оповестената информация е по-подробна (Nekhili, M. et al., 2016). Противници на подробното доброволно оповестяване застъпват тезата, че то може да доведе до споделяне на стратегическа информация, която да се използва срещу предприятието от конкурентни организации (Entwistle, G., 1999). В условия на икономическа несигурност неразкриването на детайлна информация може да има превантивен характер срещу евентуални загуби на доверие в мениджърския апарат (Teoh, S. H. & C. Y. Hwang, 1991). Въпреки това оповестяванията на научноизследователските дейности на предприятията се посочват като важен механизъм за намаляване на конфликтите между вътрешните и външните потребители на информация от финансовите отчети (Patelli, L. & A. Prencipe, 2007), както и за увеличаване способността на организациите да посрещат технологичните предизвикателства и промени (Teixeira da Silva, S. et al., 2013, p. 409). Поради наличие на несигурност и висок риск за пос-

тигане на бъдещи икономически ползи от иновационната дейност на предприятията оповестяването дори и на малка част от информацията за НИРД обогатява информационната среда. По този начин оповестяванията са фактор за стимулиране на иновациите (Hsiao-Tang, H. & Huichi, H., 2018), като същевременно подпомагат инвеститорите да направят надеждна оценка на рентабилността на техните потенциални инвестиции (Teixeira da Silva, S. at al., 2013, p. 402).

2. Оповестена информация за НИРД във финансовите отчети на български иновативни предприятия

2.1. Методология на изследването

За целите на изследването е направен анализ на финансовите отчети на 197 бр. предприятия, като е обхванат периодът 2008 г. – 2018 г. Поради липса на развит пазар на иновационни продукти и общ регистър на организации, извършващи научни изследвания, са събрани и анализирани финансови отчети на предприятия, чиято дейност или наименование може да се свърже с НИРД и иновации. На база източника на данни за иновативни предприятия анализираните финансови отчети могат да се групират, както следва:

- Публикувани финансови отчети на предприятия, които са в регистъра на производителите и вносителите на лекарствени продукти на територията на Република България.

- Публикувани финансови отчети на предприятия, които са в регистъра на вносители, производители и търговци на едро с активни вещества.

- Публикувани финансови отчети на предприятия, листвани на българска фондова борса (БФБ) в сектор „Професионални дейности и научни изследвания“.

- Публикувани финансови отчети на български иновационни предприятия, създаващи иновативни продукти и услуги за големи мултинационални компании или в партньорство в сферата на ИКТ, посочени в актуализираната "Иновационна стратегия за интелигентна специализация на Република България 2014 – 2020 г."

- Публикувани финансови отчети на иновационни предприятия, чиито научноизследователски проектни предложения са одобрени за финансиране от Национален Иновационен Фонд.

- Публикувани финансови отчети на предприятия, победители в конкурс за "Иновативно предприятие на годината" 2018, който се организира от фондация "Приложни изследвания и комуникации" и Enterprise Europe Network – България, с подкрепата на Генерална дирекция "Вътрешен пазар, промишленост, предприемачество и МСП" на Европейската комисия.

- Публикувани финансови отчети в Търговския регистър и регистъра на юридическите лица с нестопанска цел (ЮЛНЦ), които имат в наименованието думите „научни изследвания“.

- Публикувани финансови отчети в Търговския регистър и регистъра на ЮЛНЦ, които имат в наименованието думите „иновации“.

След първичен анализ на събраната информация от целевите групи са изключени предприятия, за които няма данни или публикувани финансови отчети в Търговския регистър и регистъра на ЮЛНЦ. Крайната извадка обхваща 143 бр. финансови отчети. За целите на изследването е използван методът на анализ на съдържанието, считан за надежден при проучвания на нематериалните активи и оповестяване на информация в отчетите на организациите (Teixeira da Silva, S. at al., 2013, p.403; Abeysekera, I., 2006; Beretta, S. & Bozzolan, S., 2008). Анализът обхваща както числови данни от баланса на предприятията, Активната страна, Раздел Б „Нетекущи (дълготрайни) активи“, Група „Нематериални активи“, така и оповестена информация относно нематериалните дълготрайни активи и научноизследователската дейност на отчетно обособените единици в приложенията към годишните финансови отчети (вкл. доклад за дейността, оповестени значими счетоводни политики, одиторски доклад, справки).

2.2. Анализ на резултатите

Сравнително висок процент (близо 38%) от предприятията под анализ не публикуват приложения към финансовите си отчети, даващи информация за признаването, класифицирането и отчитането на счетоводните си обекти. Според нормативните изисквания на Закона за счетоводството (Закон за счетоводството, 2019 г., чл. 29, ал. 4) са-

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ ...

мо годишният финансов отчет на микропредприятията може да се състои от съкратен баланс по раздели и съкратен отчет за приходите и разходите. Въпреки това само 62% от организациите, които не са публикували приложения са микропредприятия, 22% са малки предприятия, 9% са средни предприятия и 7% – големи предприятия. Прави впечатление, че независимо от законодателната възможност да не публикуват приложения към отчетите си, 43% от микропредприятията доброволно оповестяват пояснения и значими счетоводни политики. Близко 13% от 88 организации под анализ, които публикуват приложения към финансовите си отчети, оповестяват информация за счетоводното отчитане на научноизследователската си и развойна дейност. Около 15% отчитат числови данни за реализирани продукти от развойна дейност в баланса, но само 57% от тях оповестяват значими счетоводни политики относно НИРД. 2% от организациите под анализ публикуват справки, от които са видни отчетени разходи за научноизследователска дейност, без обаче към тях да има по-подробна информация за отчетени НИРД дейности.

Смята се, че всички иновативни предприятия следва да имат еднакво ниво на задължително оповестяване на счетоводна информация за НИРД, в зависимост от възприетите стандарти (национални или международни) (Teixeira da Silva, S. at al., 2013, p. 392). От тази гледна точка 72.7 % от предприятията в целевата група са избрали за своя счетоводна база националните, а 27.3 % – международните. Нито едно от предприятията под анализ, оповестяващи данни за НИРД, не подлежи на задължително законодателно изискване да съставя финансовите си отчети по Международните счетоводни стандарти. В този контекст избраната счетоводна база е на доброволен принцип, който може да се свърже с привличане на чуждестранни инвеститори.

Разгледано в по-тесен аспект, всички иновативни организации, избрали за своя счетоводна база международните счетоводни стандарти, оповестяват задължителната по МСС 38 информация относно НИРД (вж. табл. 1). От гледна точка на допълнителните (доброволни) оповестявания 75% публикуват данни за критериите за признаване на нематериален ресурс, който е резултат от развойна дейност, като близо 35% оповестяват и отделните дейности, попадащи в обхвата на развойната фаза (вж. табл. 2). Прилаганите подходи за първоначална оценка на продукти от развойна дейност са оповестени от близо 88%,

а от близо 38% – прилаганият подход за последваща оценка на ресурсите. Еквивалентен е и процентът (38%) на предприятията, които оповестяват като допълнителна информация прилаганите счетоводни подходи за отчитане на последващите разходи, обезценката и амортизационната политика, свързани с актива. Обект на доброволно публикуване за близо 13% са данни за заетия с научни изследвания персонал, резултатите от дейността им, очакваните бъдещи инвестиции за НИРД и източника им за финансиране. 25% от предприятията, прилагащи МСС, публикуват и допълнителна информация за научноизследователските си проекти, съдържаща предимно цели на проектите, резултати и партньорски институции.

Таблица 2.
Доброволно оповестена информация за НИРД от български иновативни предприятия

	Национални счетоводни стандарти	Международни счетоводни стандарти
Допълнителни текстови оповестявания относно НИРД в отчетите на анализирани иновативни предприятия	<ul style="list-style-type: none"> • Реализирани изследователски проекти. • Амортизационна политика на създадени в резултат на развойната дейност нематериални ресурси. • Прилаган подход за последващо оценяване и отчитане на последващите разходи във връзка с вътрешно създаден нематериален актив. 	<ul style="list-style-type: none"> • Данни за критериите за признаване на нематериален ресурс, който е резултат от развойна дейност. • Отделните дейности, попадащи в обхвата на развойната фаза. • Прилаганите подходи за първоначална оценка на продукти от развойна дейност. • Прилаганият подход за последваща оценка на ресурсите. • Прилаганите счетоводни подходи за отчитане на последващите разходи, обезценката и амортизационната политика, свързани с актива. • Данни за заетия с научни изследвания персонал, резултатите от дейността, очакваните бъдещи инвестиции за НИРД и източника им за финансиране. • Информация за научноизследователските им проекти, съдържаща предимно цели на проектите, резултати и партньорски институции.

Източник: на база авторов анализ на 143 бр. финансови отчети

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ ...

Само 20% от организациите под анализ, които прилагат националните счетоводни стандарти, оповестяват всички задължителни по СС 38 данни относно научноизследователската си и развойна дейност. От подлежащата на задължително оповестяване информация (вж. табл. 1) 60% от организациите публикуват възприетия подход за определяне на първоначалната оценка на създаден в резултат на развойната дейност нематериален ресурс. 40% оповестяват възприетия подход за признаване на разходите за развитие като нематериален актив. 30% – общата сума на разходите за изследователска дейност за текущия период, а 20% – общата сума на разходите за развитие. Стойността на нематериалните активи, които са придобити през отчетния период в резултат на развойния процес, е оповестена от 40% от организациите. Прави впечатление, че от всички предприятия, прилагащи националните счетоводни стандарти, три доброволно оповестяват, че реализират НИРД проекти, без обаче да публикуват каквато и да е допълнителна финансова или нефинансова информация, свързана със счетоводното признаване и отчитане на разходите (вж. табл.2). Също така три предприятия оповестяват числови данни за отчетени разходи за изследователска дейност, но отново няма публикувана информация за вида, предназначението, признаването и отчитането на тези разходи. Четири от предприятията, които оповестяват информация за НИРД, доброволно публикуват допълнителни данни, като три от тях посочват повече информация за реализираните от тях изследователски проекти и амортизационната политика на създадени в резултат на развойната дейност нематериални ресурси. Две предприятия оповестяват прилагания подход за последващо оценяване и отчитане на последващите разходи във връзка с вътрешно създаден нематериален актив.

Заклучение

По-задълбоченият анализ на финансовите отчети на предприятията ни дава основание да потвърдим резултатите от предходни проучвания, че българските организации, прилагащи националните

счетоводни стандарти, оповестяват по-ограничена информация за НИРД (Петрова, Р., 2014). Подобна практика за непубликуване на оповестявания към отчетите се наблюдава и в други икономически сектори в България (Георгиева, Д., 2018).

Анализът на публикувани финансови отчети на иновативни предприятия обаче е показателен и за преобладаваща липса на задължителната за оповестяване по стандарт информация спрямо доброволната такава. Не публикуването на задължителната информация за научноизследователската дейност на иновативни предприятия може да подложи под съмнение верността на посочените в отчета данни. Това противоречи на изискването оповестяванията да дават сигурност, че информацията във финансовите отчети е надеждна, непредпазлива, неутрална, безпристрастна, пълна във всички съществени аспекти и най-вече необходима за вземане на обосновани икономически решения. Следва да се отбележи, че бюджетът на българските предприятия за създаване и внедряване на иновативни решения се формира предимно от собствени средства и постъпления от чужбина. Доверието на кредиторите към малките и средни предприятия в страната е ниско, което допълнително води до намаляване на средствата за реализиране на изследователски проекти. Пряко влияние върху доверието на кредиторите оказват оповестените във финансовите отчети данни със счетоводен, финансов и нефинансов характер. В този контекст подценяването на оповестяванията като механизъм за устойчивост и развитие е предпоставка за „отлив“ на инвестиции и слаба държавна подкрепа в областта на иновациите.

Наличието на подобни негативни тенденции повдига въпросът защо българските иновативни предприятия се въздържат от публикуване на оповестявания към отчетите си. Отговорът на подобен въпрос може да се търси както в отношението на съставителите на отчетите към оповестяването на данни за НИРД, така и в тяхното разбиране за същността и значението на подобен вид дейности.

Използвани източници

- Банкова, Д. (2018). *Методологически проблеми на системата за контрол на качество в одиторските дружества*, достъпно на: <https://www.ides.bg/media/1667/2018-diana-bankova-1.pdf>, последно посещение на 07.11.2019.
- Банкова, Д. (2019). *Методологически аспекти на публичния надзор върху одиторската професия*, ИК - УСС, София.
- Георгиева, Д. (2018). Дълготрайните материални и нематериални активи и стоково-материалните запаси като елементи на счетоводната политика на хотели в България, *Социално-икономически анализи* 10 (2), Велико Търново, с. 103-111.
- Закон за счетоводството, обн. ДВ, бр.95 от 2015г., изм. и доп. ДВ, бр.37 от 2019 г.
- МСС 38 „Нематериални активи“, приет с регламент (ЕО) № 1126/2008 на Комисията от 2008 г., посл. изм и допъл. Регламент (ЕС) 2017/1986 на Комисията от 31.10.2017 г.
- МСС 8 “Счетоводна политика, промени в счетоводните приблизителни оценки и грешки“, Регламент (ЕО) № 1126/2008 на Комисията от 2008 г., посл.изм. и допъл. Регламент (ЕО) № 70/2009 на Комисията от 23 януари 2009 г.
- Петрова, Р. (2014). *Счетоводно отчитане на нематериалните активи във фармацевтичните предприятия*, достъпно на: <https://old.ue-varna.bg/Uploads/nir@ue-varna.bg/Научна%20дейност/AVTOREFERAT%20RENI%20PETROVA%202014.pdf>, последно посещение на 07.11.2019.
- СС 38 „Нематериални активи“, обн. ДВ, бр.30 от 2005г., посл.изм. и допъл. ДВ, бр.86 от 2007 г.

СС 9 „Отчитане на разходите за изследователска и развойна дейност, приет с ПМС No 65 от 1998 г.; обн. ДВ, бр. 36 от 1998 г.

Abeysekera, I. (2006). The project of intellectual capital disclosure: Researching the research, *Journal of Intellectual Capital*, vol. 7, n. 1: 61–77.

Beretta, S., Bozzolan, S. (2008). Quantity versus quality: the case of forward looking disclosure, *Journal of Accounting, Auditing & Finance*, vol. 23, n. 3: 333–375.

Cheng, J., Zhao, J. (2018). Research on the relationship between R&D textual disclosure and profitability, *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, vol. 281, Atlantis press: 405-410.

Entwistle, G. (1999). Exploring the R&D disclosure environment, *Accounting Horizons*, vol. 13, n. 4: 323-342.

Hsiao-Tang, H., Huichi, H. (2018). *Peer R&D disclosure and corporate innovation: Evidence from U.S. cross-listed firms*. Retrieved August 29, 2019, from <https://pdfs.semanticscholar.org/96d8/28a6f133c194472b3abcd86abc47c2c9d3c2.pdf>.

Jones, D. (2007). Voluntary disclosure in R&D-intensive industries, *Contemporary Accounting Research*, 24(2), 489–522.

Merkley, K. (2014). Narrative disclosure and earnings performance: evidence from R&D disclosures, *The Accounting Review*, vol. 89, n. 2: 725–757.

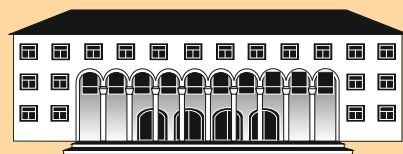
Nekhili, M., Boubaker, S., Lakhil, F. (2012). Ownership structure, R&D voluntary disclosure and market value of firms: the French case, *International Journal of Business*, vol. 17, n. 2: 126–140.

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ ...

- Nekhili, M., Hussainey, K., Cheffi, W., Chitoui, T., Tchakoute-Tchuigoua, H. (2016). R&D narrative disclosure, corporate governance and market value: evidence from France, *The Journal of Applied Business Research*, vol. 32, n. 1: 111-126.
- Patelli, L., Prencipe, A. (2007). The relationship between voluntary disclosure and independent directors in the presence of a dominant shareholder, *European Accounting Review*, 16(1), 5–33.
- Teixeira Da Silva, S., A. Morais, Curto, J. (2013). Disclosure of R&D activities, *Global Business Perspectives*, 1(4), 391–417.
- Teoh, S. H., Hwang, C. Y. (1991). Nondisclosure and adverse disclosure as signals of firm value, *The Review of Financial Studies*, vol. 4, n. 2: 283-313.

ISSN 0861 - 6604

БИЗНЕС управление

ИЗДАНИЕ НА
СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ
„Д. А. ЦЕНОВ“ - СВИЩОВ

3/2020

БИЗНЕС управление 3/2020

Редколегия на сп. „Бизнес управление“

Красимир Шишманов – главен редактор, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Никола Янков – зам. главен редактор, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Иван Марчевски, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Ирена Емилова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Любчо Варамезов, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Румен Ерусалимов, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Силвия Костова, Стопанска академия „Д. А. Ценов“ - Свищов

Международна редколегия на сп. „Бизнес управление“

Александру Неделеа – Университет „Стефан Велики“, Сучава, Румъния

Дмитрий Владимирович Чистов, – ФГОБУ ВПО Финансов университет при правителството на руската федерация, Москва, Русия

Йоана Панагорец – Университет Валахия, Търговище, Румъния

Йото Йотов – Драксел университет, Филадельфия, САЩ

Махмуд Ел Батран – Университет Кайро, Кайро, Египет

Наталья Борисовна Голованова – Московски технологически университет, Москва, Русия

Татяна Викторовна Орехова – Донецки национален университет, Виница, Украйна

Тадиа Джукич —Университет в Ниш, Ниш, Сърбия

Ян Тадеуш Дуда – АГН Университет за наука и технологии, Краков, Полша

Виктор Чужиков – Киевски национален икономически университет "Вадим Гетман", Киев, Украйна

Стилов редактор – Анка Танева

Превод на английски език – ст. преп. Цветана Шенкова,
ст. преп. Даниела Стоилова, ст. преп. Иванка Борисова

Превод на руски език – ст. преп. Ирина Иванова

Технически секретар – ас. Живка Тананеева

Дадено за печат на 16.09.2020 г., излязло от печат на 25.09.2020 г.,
формат 70x100/16, тираж 40

© Стопанска академия „Димитър А. Ценов“ – Свищов,
ул. „Ем. Чакъров“ 2, тел.: +359 631 66298

© Академично издателство „Ценов“, Свищов, ул. „Градево“ 24

СЪДЪРЖАНИЕ

МЕНИДЖМЪНТ практика

НАУЧНОИЗСЛЕДОВАТЕЛСКАТА И РАЗВОЙНА ДЕЙНОСТ КАТО ЧАСТ ОТ ОПОВЕСТЯВАНИЯТА КЪМ ФИНАНСОВИТЕ ОТЧЕТИ НА БЪЛГАРСКИ ИНОВАТИВНИ ПРЕДПРИЯТИЯ Доц. д-р Даниела Венциславова Георгиева	5
ЕДНА ВИЗИЯ ЗА ОТНОШЕНИЕТО РЕКОНТИНЕНТАЛИЗАЦИЯ – ИНТЕГРАЛНА СВЪРЗАНОСТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ Проф. д-р Никола Янков	20
ИЗСЛЕДВАНЕ ВЛИЯНИЕТО НА НЯКОИ БАНКОВИ ПОКАЗАТЕЛИ ВЪРХУ БВП, БЕЗРАБОТИЦАТА И ПРЕКИТЕ ЧУЖДЕСТРАННИ ИНВЕСТИЦИИ В БЪЛГАРИЯ Гл. ас. д-р Аглика Кънева	36
СЪЗДАВАНЕ НА МЕХАНИЗЪМ ЗА ПРИЛАГАНЕ НА СИСТЕМАТА ЗА ЗЕЛЕНО ПАЗАРУВАНЕ В ДЪРЖАВНИЯ СЕКТОР: ОПИТЪТ НА УКРАИНА Виктория Псота	62
ОРГАНИЗАЦИЯ НА МОБИЛЕН ЦЕНТЪР ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА ИЗВЪНРЕДНИ СИТУАЦИИ Сергей Пенковсчий	78